

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

Avifaunistische rijkdom van de Beneden-Linge met haar oeverlanden

J. VAN DER STRAATEN en B. VERHOEF.

De Linge ontspringt in het oostelijk deel van de Betuwe in de omgeving van het kasteel Doornenburg. De bovenloop is eigenlijk niet veel meer dan een greppel. Vanaf de grens van de gemeenten Bemmel en Gent wordt de Linge vergezeld door een parallelwetting. Deze situatie bestaat tot Eldikse Hoek, iets ten noordoosten van Ochten. Ten noorden van Drumpt mondt de Dode Linge in de Linge uit. Tussen Buren en Buurmalsen neemt de Linge tenslotte nog de Korne op. Vanaf dit punt begint de benedenloop van het riviertje met een plaatselijk weelderige oevervegetatie en kleine uiterwaarden. Dit facet komt het sterkst tot uitdrukking op het traject Asperen-Gorinchem. Westelijk van

Gorinchem stroomt de Linge in de Merwede. De griend- en moerasbossen, die vooral langs de benedenloop de rivier omzomen, vertonen veel overeenkomst met vegetaties van het Verbond der wilgen-vloedstruwelen en -bossen (*Salicion albae*), dat van nature thuishoort in de uiterwaarden van de grote rivieren. Kenmerkend voor dit bostype is het voorkomen van diverse wilgesoorten, zoals Purperwilg (*Salix purpurea*), Schietwilg (*Salix alba*) en Waterwilg (*Salix caprea*). In de kruidlaag vindt men o.a. Smeerwortel (*Symphytum officinale*), Gele lis (*Iris pseudacorus*) en Grote brandnetel (*Urtica dioica*). Verspreid tussen de griendbossen komen riet- en zeggemoerassen voor, die hoofdza-

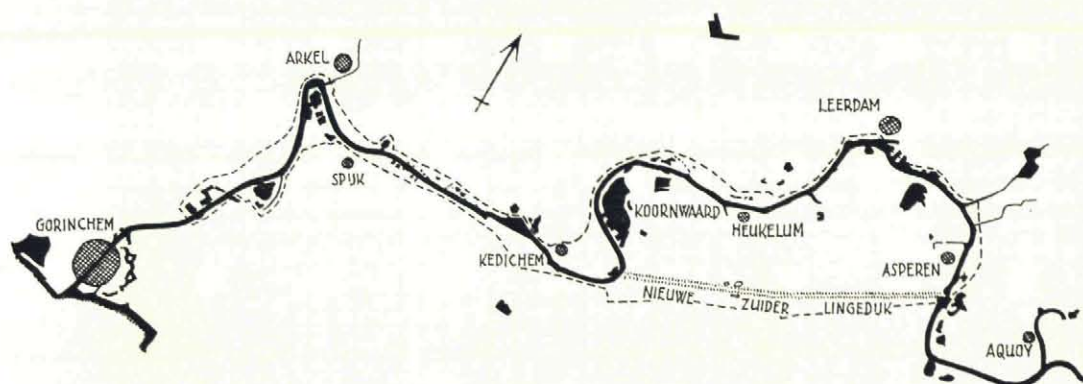

Fig. 1. De Beneden-Linge. Zwart = water; - - - = inventarisatiegrens.

kelijk tot de Mattenbies-rietassociatie (*Scirpo-Phragmitetum*) en het Verbond der grote zeggen (*Magnocaricion*) behoren. In de uiterwaarden komen zeer extensief begraasde weilanden voor met plaatselijk een hoge bezetting van weidevogels. Het zal duidelijk zijn, dat een dergelijk afwisselende streek op vogelgebied zeer interessant kan zijn. In het raam van de binnenkort te verschijnen Avifauna van Midden-Nederland werd in 1969 en 1970 de gehele benedenloop met de aangrenzende gebieden geïnventariseerd (fig. 1). Dit gebied valt bijna geheel samen met het grondgebied van de gemeenten Heukelum en Asperen. Deze inventarisaties werden mede verricht door A. van Haperen, G. J. Slob en G. den Uil. Voor bepalingen van aantallen uit vroegere jaren werd naast onze eigen waarnemingen gebruik gemaakt van gegevens van J. Entrop, G. J. Slob en J. Veen. De resultaten van de inventarisaties bleken onze verwachtingen verre te overtreffen. Het aantal broedvogelsoorten dat door ons in de jaren 1969 en 1970 werd vastgesteld, bedroeg 90; tezamen met gegevens uit vroeger jaren komen wij tot 104 soorten broedvogels. Voor een betrekkelijk klein gebied (± 1300 ha) is dit zeer veel. Het aantal broedvogelparen van vele min of meer zeldzame soorten lag ook veel hoger dan wij verwacht

hadden. Vooral de vogels van rietland en moerasbos zijn goed vertegenwoordigd. Hieronder worden de belangrijkste soorten nader toegelicht, waarbij in enkele gevallen een vergelijking met 1960 gemaakt kan worden. Voor een volledige opgave van het aantal broedparen per vogelsoort wordt verwezen naar de binnenkort te verschijnen Avifauna van Midden-Nederland.

Rond 1960 was de Fuut broedvogel langs het gehele Linge-traject van Asperen tot Gorinchem met inbegrip van de putten in de Koornwaard en Begijnenwaard. Het totale aantal broedvogelparen in het gebied was in 1960 en 1970 ongeveer gelijk, nl. ongeveer 40. Wel is er inmiddels een sterke verschuiving opgetreden; in 1970 broedde de Fuut niet meer langs de Linge van Asperen tot aan de Koornwaard. De vogels waren door recreatiedruk uitgeweken naar de putten van Begijnenwaard bij Arkel en Koornwaard (fig. 2). De oevervegetatie op het traject Asperen-Koornwaard is veel smaller dan op het overige deel van de Linge. De door recreatie veroorzaakte verstoring wordt voor de Fuut kennelijk te groot als de vegetatie weinig te betekenen heeft. De verstoring is in de periode van 1960 tot 1970 sterk toegenomen. Hierop komen wij later terug. De Purperreiger broedde in 1970 in 6-7

paar in de moerassen langs de Nieuwe Zuider Lingedijk. Het broeden kon pas in 1961 vastgesteld worden, toen Entrop 3 nesten vond. Reeds in 1958 werd door Veen verondersteld, dat Purperreigers langs de Nieuwe Zuider Lingedijk broedden. Het aantal broedparen tussen 1961 en 1970 bedroeg meestal ongeveer 5. In deze periode vestigde de Purperreiger zich ook op andere plaatsen buiten de bekende broedgebieden, zoals langs de Zederik in de gemeente Ameide. Het Wouwaapje broedde in 1959 nog algemeen langs de Linge. Zo telde Braaksma in dat jaar nog 19 paar tussen Gorinchem en Asperen. In 1969 en 1970 was het broedbestand niet hoger dan 5-6 paar, waarvan 2 paar in de Begijnenwaard, 1-2 paar in de Koornwaard, 1 paar in de Oel en nog 1 paar langs de Linge-oeveren. Hieruit blijkt, dat het Wouwaapje in aantal is achteruitgegaan en zich slechts in de kleiputten en ook daar in kleiner aantal dan voorheen heeft kunnen handhaven (fig. 3). De toegenomen watersport is ook hier weer de oorzaak. Juist het overgangsgebied van open water naar riet-zeggemoeras is voor het Wouwaapje belangrijk als broedgebied. Het nest bevindt zich meestal op niet meer dan één of twee meter van het open water. Als

de vogel naar zijn jongen op het nest terugkeert, vliegt hij direct over het open water de oeverstrook in. Boten meren juist in deze oevervegetatie af, waardoor, als dit in de broedtijd gebeurt, het nest zeker verstoord wordt.

De Roerdomp kan zich veel beter aan deze situatie aanpassen. Zijn nest bevindt zich verder van het water verwijderd in de rietvegetatie en is daardoor veel minder aan de overgangszone gebonden. De Roerdomp is ook daarnaast veel minder gevoelig voor verstoring als gevolg van menselijke activiteit. Zo broedde er in 1969 een Roerdomp in een rietput in Leerdam, die ingeklemd lag tussen de spoorlijn en een drukke verkeersweg. De rietstrook was slechts een tiental meters breed, terwijl de treinen slechts enkele tientallen meters van het nest voorbijraasden. Zo trok een Roerdomp die in 1969 in de Koornwaard broedde, zich ook niets aan van een afgemeerd jacht vlak voor zijn nest; terwijl mensen zich op het dek van het jacht bevonden, vloog de Roerdomp er regelmatig rakelings overheen. In 1969 was het aantal broedparen 11, wat zeker niet minder was dan in 1960. Ze broedden in rietvelden van soms kleine omvang langs de Linge en in de kleiputten.

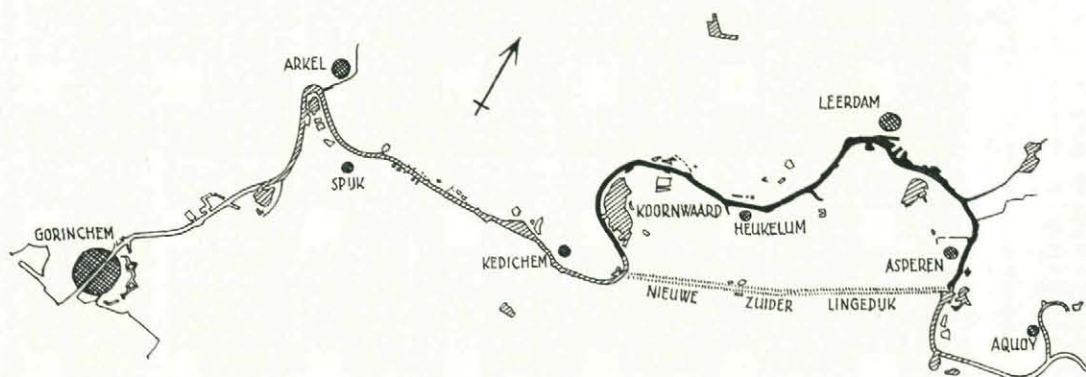

Fig. 2. Voorkomen van de Fuut, *Podiceps cristatus*, als broedvogel. Gearceerd + zwart: in 1960; gearceerd: in 1969.

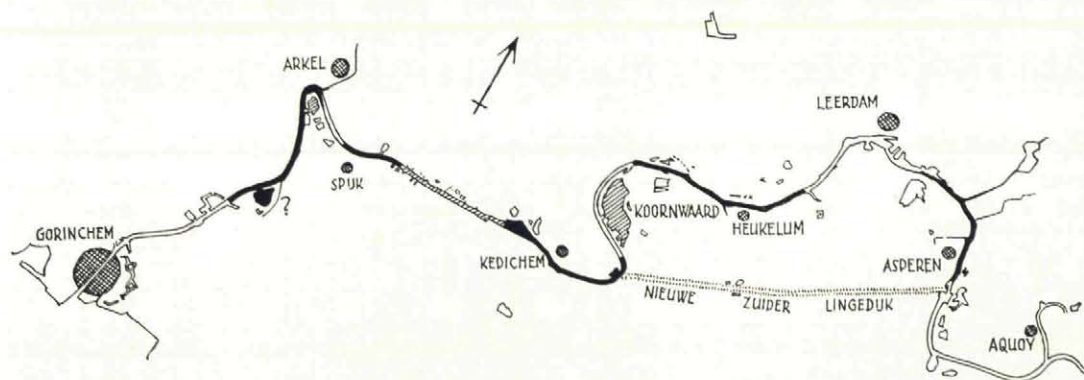

Fig. 3. Voorkomen van het Wouwaapje, *Ixobrychus minutus*, als broedvogel. Gearceerd + zwart: in 1960; gearceerd: in 1969.

Eenden komen niet zo veel voor in het Linge-gebied als men wellicht zou verwachten. Behalve ongeveer 150 paar Wilde eenden, 6 paar Zomertalingen en 5 paar Slobeenden, broeden er de laatste tijd ook Tafeleenden en Kuifeenden. In 1959 werd voor het eerst een tafeleend-wijfje met 4 pulli in de Begijnenwaard gezien. Het totale broedvogelaantal van de Tafeleend wisselt nogal van jaar tot jaar; zo werden er in 1966 5 nesten in de Koornwaard gevonden, maar in het hele Linge-gebied broedden in 1969 niet meer dan 2 paar. De Kuifeend broedde in 1969 in 1-2 paar langs de Linge. Op 25 juli 1961 werd door Entrop een wijfje van de Witoogeend met 5 vliegvlugge jongen op de Koornwaard gezien, terwijl in april daar al een paartje gesignaleerd was; incidenteel broeden is dus wel waarschijnlijk.

Met de Bruine kiekendief is het heel wat slechter gegaan dan met de eenden. In het begin van de 50-er jaren broedden zeker meer dan 10 paar langs de Linge. Hiervan is niets meer over. Naar de oorzaak kan men raden: vergiftiging door insecticiden of verstoring door toegenomen verkeer op de dijken en op het water. Het laatste heeft zeker plaatselijk een rol gespeeld, maar op de Koornwaard is dit punt minder belangrijk,

daar waterrecreatie beperkt wordt en het gebied relatief goed geïsoleerd ligt.

Met de rallen langs de Linge is het beter gesteld. De moerassen bieden volop nestel- en voedselgelegenheid. In 1969 werden 21-23 paar Waterrallen, 2 paar Porceleinhoentjes en 1 paar Kleinst waterhoen vastgesteld. Het Kleinst waterhoen werd vastgesteld aan de hand van de baltsroep van het mannetje; het zat in een met riet en zegge dichtbegroeide sloot. Het gehele gebied is zo rijk voorzien van kleiputten en -putjes, die half of geheel met zegge, lisdodde e.d. volgegroeid zijn, dat het geen wonder is, dat er zo veel rallen voorkomen.

Van de weidevogels verdient vooral de Watersnip vermelding, die langs de Nieuwe Zuider Lingedijk in de broedtijd vaak te horen is. Het totaal aantal broedparen bedraagt ongeveer 20. De indruk bestaat, dat hij de laatste jaren iets is vooruitgegaan. In de 50-er jaren kwam hij beslist minder voor. Hij broedt vooral op plaatsen, waar een opslag van grote zeggen en licht riet is en in gehakte grienden. Het laatste biotoop wordt overal in de Vijfheerenlanden door de Watersnip zeer gewaardeerd. Het aantal weidevogels is zeker niet groot te noemen; alleen de Kievit komt in de weidegebieden tot een

DE LEVENDE NATUUR

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE

ONDER REDACTIE VAN

PROF. DR. J. HEIMANS, PROF. DR. N. TINBERGEN
EN DR. J. WILCKE

*

73 STE JAARGANG
MET 127 ILLUSTRATIES

DRUKKERIJ EN UITGEVERIJ LINDERS, ARNHEM
1970

INHOUD VAN DE DRIE EN ZEVENTIGSTE JAARGANG

	Blz.		Blz.
ARNOLDS, E., J. BROUWER, E. MOLS en F. VAN OMMEN, Het Fort bij Rijnauwen (5 ill.)	49	reservaat „Strabrechtse Heide” onder leiding van natuurgidsen. Organisatie gewijzigd	48
BERGH, L. J. M. VAN DEN, De Drutense Waarden als vogelgebied (1 ill.)	170	—, Rondleidingen „Savelsbos”	72
—, W. H. A. HEKKING en H. J. J. REEZE, Waarnemingen van een albinistisch Waterhoen (<i>Gallinula chloropus</i>)	264	DIJKSTRA, Dr. S. J., Voedsel-specialisatie	190
BLOK, A. A., Onderzoek Blauwe reiger: verzoek om medewerking . . .	262	—, Bastaard Turkse tortel-Lachduif .	240
BOOIJ, K., Uilennieuws	239	ENKELAAR, H. en Drs. W. J. WOLFF, Enige gegevens over eenden en meeuwen op de Oosterschelde onder Yerseke (2 ill.)	88
BOVÉE-MEIJN, N. P., Een hydrobiologisch onderzoek van de Renkumse Beek (1 ill.)	7	FRANKENHUYZEN, A. VAN en J. M. FRERIKS, De levenswijze van de Zuringmineervlieg (<i>Pegomya nitritarsis</i>) (5 ill.)	81
BRAAKSMA, S., De invloed van hoog water op de vogelstand van de Dertienmorgenwaard (2 ill.)	121	— en —, Over de levenswijze van de Elzeschijfmineerwesp (<i>Heterarthrus vagans</i> Fall.) (6 ill.)	156
BROEK, Dr. E. VAN DEN, De vogelvlo <i>Dasypsyllus gallinulae</i> in Nederland	229	FRERIKS, J. M., zie Frankenhuyzen	
BROUWER, Dr. G. A., Accenten versterken!	248	FRIESWIJK, Drs. J. J., Het Paapje als broedvogel	287
BROUWER, J., zie Arnolds		GADELLA-FADDEGON, Drs. M. M. en Dr. T. W. J. GADELLA, Enkele aanvullingen op de Avifauna's van de Nederlandse Waddeneilanden . .	190
BUTOT, L. J. M., Geschiedenis en stand van de Wijngaardslak in Friesland (5 ill.)	40	GENDEBIEN, J. F., Recreatiegevoeligheid van enkele zoogdieren in het Nationale Park „De Hoge Veluwe”	105
—, Antoni van Leeuwenhoek en zijn „Wijngaart Slakken” (4 ill.) . . .	174	— en Prof. Dr. M. F. MÖRZER BRUIJNS, Recreatiegevoeligheid van vogels	85
—, De geschiedenis en de verspreiding van de Wijngaardslak in 's Gravenhage (7 ill.)	275	GRIFFIOEN, H., Enige opmerkingen over de flora in het najaar van 1969 .	23
DEMOLLIN, H. H. J., Groeiplaats van Franjgentiaan op de Kunderberg	263	—, De Bussummer heide (3 ill.) . . .	62
DE NATUURBESCHERMINGSCONSULENT BIJ HET STAATSBOSBEHEER, Heidewandelingen natuur-		—, Korhoenders op de centrale Gooise heidevelden	149
		—, Blauwe kiekendieven in Zuidelijk Flevoland	192

	Blz.		Blz.
—, Zaadverspreiding van Grote lis- dodde	192	LEBRET, Mr. T., Grazende ganzen (1 ill.)	11
—, Teer guichelheil en grondverstoring	264	—, Grauwe ganzen als broedvogels ook in Nederland?	58
HANA, KEES, Urbanisatie van Blau- we reigers (1 ill.)	93	LEENTVAAR, Drs. P., Opmerkingen bij de Erpewaaian (6 ill.)	129
—, Haringtrekken (6 ill.)	166	LEYS, H. N. en J. J. F. E. DE WIL- DE, Ringonderzoek bij Oeverzwa- luwen (<i>Riparia riparia</i>) in Nederland (1 ill.)	66
HEIMANS, Prof. Dr. J., De regel en de onregelmatigheid (3 ill.)	217	LUIKEN, R., Attentie voor de Boom- kikker	36
HEKKING, W. H. A., Albino van Turkse tortel	23	MEY, PAUL DE, Sneeuwganzen langs de Grevelingendam	21
—, Flamingo	24	—, Notities over het geslacht <i>Spiran- thes</i> in Nederland (5 ill.)	32
—, Casarca's in Zuidelijk Flevoland .	24	—, <i>Spiranthes spiralis</i> in Denemarken .	77
—, Rietganzen in de uiterwaarden van de Ooypolder bij Nijmegen	46	—, <i>Orchis militaris</i> L. niet in Denemar- ken	191
—, zie Bergh		MEIJER, R. en J. VAN DER STRAA- TEN, De rivieruiterwaarden: het op- timale gele-kwikstaartbiotop (1 ill.)	37
HEIJLEN, K. H., Albino Turkse tor- tel?	190	— en G. DEN UIL, Het belang van kleine terreinen met een afwijkend biotop voor het avifaunistisch on- derzoek (1 ill.)	234
HOOGEN, B. J. en H. G. VAN DER WEIJ, De ontwikkeling van sloot- vegetaties (3 ill.)	13	MOLS, E., zie Arnolds	
HOUWEN, P. en A. TIMMERMAN Sr., Vestiging aalscholverkolonie (2 ill.)	238	MOOSER, ROB, De vogels van Schier- monnikoog	24
HULSCHER, Drs. J. B., De broedstand van Kievit, Grutto, Tureluur en Scholekster in Friesland in 1966- 1969 (1 ill.)	255, 269	—, „Vogels van Schiermonnikoog”, herhaald verzoek!	190
JACOBS, Dr. M., Wanneer zijn vruch- ten rijp? (2 ill.)	125	MÖRZER BRUIJNS, Prof. Dr. M. F., Veldstations in Denemarken	264
LAAR, VINCENT VAN, Noordse woelmuis en parasieten	24	—, zie Gendebien	
—, De Mol op Texel en Schiermon- nikoog	95	MUNCKHOF, P. VAN DE, Hongaar- se hondsvij (Umbra krameri)	264
—, De Adder (<i>Vipera berus</i> Linné) in Gaasterland	120	OMMEN, F. VAN, Verslag van een vogeltelling op 15 maart 1970 tij- dens hoogwater in het winterbed van Lek en Nederrijn tussen Schoonho- ven en Rhenen (2 ill.)	183
LAARMAN, E., Achteruitgang van meer of minder bedreigde plante- soorten	288		
LACOR, Drs. M. A. M., Sleutelbloem- men en Knolsteenbreek op „De Blaak” bij Zevenbergen (4 ill.)	145		